

SPREEKAANTEKENINGEN

inzake:

1. **Vereniging Milieudefensie**
2. **Stichting Greenpeace Nederland**
3. **Landelijke Vereniging tot Behoud van de Waddenzee**
4. **Stichting ter bevordering van de Fossilvrijbeweging**
5. **Stichting Both ENDS**
6. **Jongeren Milieu Actief¹**

Geïntimeerden, oorspronkelijk eiseressen,
verweersters in het incident

Gezamenlijk te noemen: **“Milieudefensie c.s.”**

Advocaten:

mr. R.H.J Cox, mr. M.J. Reij, mr. A.J.M. van Diem

tegen:

Shell plc

Appellante, oorspronkelijk gedaagde, verweerster
in het incident

Advocaten:

mr. D.F. Lunsingh Scheurleer, mr. T. Drenth

in de incidenten van:

Stichting Climate Intelligence

Advocaten:

mr. J.Ph. de Korte, mr. G.J. Wilts

en:

Stichting Milieu en Mens

Advocaat:

mr. dr. D.J.B. Bosscher

Eiseressen in de incidenten

Hierna respectievelijk: **“Clintel”** en **“M&M”**

¹ De Vereniging Jongeren Milieu Actief – de jongerenorganisatie van Vereniging Milieudefensie – is per 1 september 2022 ontbonden. Haar activiteiten zijn voortgezet binnen Vereniging Milieudefensie onder de naam Milieudefensie Jong.

Edelgrootachtbaar college,

1. Inleiding

1. Het beperken van klimaatverandering is de grootste uitdaging waar de mensheid zich voor gesteld ziet. Als de uitstoot van broeikasgassen de komende jaren niet drastisch wordt teruggebracht, dan zal de universele gevarengrens van 1,5 °C, zoals vastgelegd in het Parijs Akkoord, worden overschreden. Om dat te voorkomen is het volgens alle landen ter wereld noodzakelijk dat de mondiale CO₂-emissies in 2030 met ten minste 45% zijn gedaald (ten opzichte van 2010).²
2. Niet voor niets concludeert het klimaatpanel van de Verenigde Naties (ook bekend als het "IPCC") dat nog slechts sprake is van een zeer korte periode om nog een leefbare en duurzame toekomst veilig te stellen.³ De Secretaris Generaal van de VN noemt de klimaatcrisis met recht een code rood voor de mensheid.
3. Over de oorzaak en over de ernst van het klimaatprobleem bestaat geen twijfel.⁴ In de hoofdzaak tussen Shell en Milieudefensie c.s. staat de klimaatwetenschap en de internationale politieke consensus daarover terecht niet ter discussie. Net zo goed als deze onderwerpen ook in de Urgenda-zaak of andere belangrijke klimaatzaken in het buitenland niet ter discussie stonden of staan. Gelet op de overweldigende hoeveelheid bewijs, de duidelijke bevindingen in de IPCC-rapporten en de acceptatie van die bevindingen door alle landen, bestaat daar immers geen aanleiding voor.
4. Voor uw Hof staan vandaag echter twee stichtingen die de ernst en urgentie van het klimaatprobleem ondanks dit alles toch blijven ontkennen. En dat niet alleen. Clintel voert actief een internationale desinformatiecampagne ten aanzien van klimaat en klimaatbeleid. Binnen een jaar na oprichting werd Clintel al omschreven als hét internationale platform voor klimaatontkenners.⁵ Begin dit jaar beweert Clintel nota bene in een brief aan de Secretaris Generaal van de VN "*dat kritische organisaties zoals CLINTEL nu beschikken over meer objectieve wetenschappelijke kennis dan het IPCC*"⁶ en vlak daarvoor schreef Clintel aan de wereldleiders van de G20: "*de opwarming van de aarde is geen enkel probleem*".⁷ Deze stellingen zijn absurd en staan los van alle realiteit.

² Zie par. 43 van de memorie van antwoord van Milieudefensie c.s. op de Interventie van Clintel. Zie tevens Productie MDI-22 en Productie MDV-18, Glasgow Climate Pact, Decision 1/CMA.3 van 13 november 2021, par. 1-3 (over de wetenschap en de daaruit voortvloeiende urgentie en ernst van het klimaatprobleem) en par. 22 (over de noodzakelijke reductie van 45% per 2030 tot netto-nul in 2050).

³ Productie MDI-21B en Productie MDV-17B, IPCC, persbericht van 28 februari 2022 bij AR6, Working Group II, p. 3 (citaat van co-chair Hans-Otto Pörtner): "*The scientific evidence is unequivocal: Climate change is a threat to human wellbeing and the health of the planet. Any further delay in concerted global action will miss a brief and rapidly closing window of opportunity to secure a liveable future.*" (onderstreping toegevoegd)

⁴ Zie o.m. Productie MDI-21A en Productie MDV-17A, IPCC AR6 WGI, Headline Statements, onder A.1 - A.3, D.1.

⁵ Productie MDI-3, p. 2 (onder 'Geen reden tot paniek').

⁶ Productie MDI-23, Brief van Clintel van 6 januari 2023 aan VN Secretaris-Generaal António Guterres. Het citaat is vertaald uit het Engels. De originele tekst is als volgt: "*critical organizations such as CLINTEL now embodies greater objective scientific knowledge than exists within IPCC.*"

⁷ Productie MDI-24, Brief van Clintel van 16 november 2022 aan de G20 wereldleiders. In de originele Engelse tekst staat: "*Global Warming is not at all a problem.*"

5. Dat spreekt eigenlijk al voor zich, maar voor de goede orde merkt Milieudefensie c.s. hier nogmaals op dat de rapporten van het IPCC een weergave zijn van de best beschikbare klimaatwetenschap, en daarom door alle landen bij het VN-Klimaatverdrag, zowel op internationaal, regionaal en nationaal niveau tot uitgangspunt worden genomen bij besluitvorming rondom klimaatverandering. Die rol van het IPCC is zelfs in het VN Klimaatverdrag vastgelegd.⁸
6. Om uw Hof een beeld te geven van de nauwgezetheid waarmee het IPCC te werk gaat: de eerste twee delen van het recente AR6-rapport zijn tot stand gekomen dankzij het werk van bijna 1.700 auteurs, beide rapporten zijn samen gebaseerd op meer dan 48.000 wetenschappelijke publicaties en na verwerking van meer dan 140.000 commentaren.⁹
7. De IPCC bevindingen moeten daarom in een juridische procedure wel tot uitgangspunt worden genomen. Een procespartij kan immers niet selectief winkelen in een of enkele van die 48.000 publicaties zonder acht te slaan op alle tienduizenden andere publicaties die het IPCC in acht heeft genomen bij het duiden van de beste stand van de klimaatwetenschap. Toch denkt Clintel een beter begrip te hebben over het klimaatprobleem dan het IPCC; een beter begrip dan alle landen ter wereld, een beter begrip dan de Secretaris-Generaal van de VN, en een beter begrip dan andere gezaghebbende instanties, zoals het Internationaal Energie Agentschap. Dit terwijl Clintel geen wetenschappelijk instituut is en bij Clintel en haar initiatieven bovendien nauwelijks actieve wetenschappers zijn betrokken, laat staan klimaatwetenschappers met recente publicaties op hun naam.¹⁰
8. M&M lijkt minder uitgesproken over haar klimaatontkenning. Toch betwist ook zij de ernst van de klimaatproblematiek. Zo vermeldt M&M op haar website dat de rechtbank in het vonnis ten onrechte en zonder nader onderzoek zou hebben aangenomen dat het "*klimaat in crisis*" verkeert.¹¹ Ook via sociale media deelt M&M berichten die het klimaatprobleem ontkennen of bagatelliseren.¹²

⁸ Artikel 21 lid 2 van het VN Klimaatverdrag.

⁹ Productie MDI-21A en Productie MDV-17A, IPCC persbericht van 9 augustus 2021 over AR6 Working Group I, p. 4 en Productie MDI-21B en Productie MDV-17B, IPCC, persbericht van 28 februari 2022 bij AR6, Working Group II, p. 4. Zie ook par. 43-44 van de memorie van antwoord van Milieudefensie c.s. op de Interventie van Clintel over de status en het totstandkomingsproces van de IPCC-rapporten. Zie eveneens Rechtbank Den Haag 24 juni 2015, ECLI:NL:RBDHA:2015:7145 (Urgenda/Staat), r.ov. 4.12: "*De rapporten (van het IPCC, toevoeging adv.) representeren in zeer belangrijke mate de stand van de klimaatwetenschap. [...] In de COP-besluiten die de partijen bij het VN Klimaatverdrag tijdens hun klimaatconferenties nemen, worden de bevindingen van het IPCC tot uitgangspunt genomen. Ook de Europese en Nederlandse besluitvorming over het te voeren klimaatbeleid berust in klimaattechnische zin op de bevindingen van het IPCC. De rechtbank beschouwt daarom – met partijen – deze bevindingen als een gegeven.*"

¹⁰ Zie tevens Productie MDI-1, p. 1 t/m 3, Productie MDI-2, p. 2 t/m 4 (p. 3: "*Looking at the list of signatories, there are a lot of engineers, medical doctors, and petroleum geologists and almost no actual climate scientists,*" said Zeke Hausfather, a longtime research scientist at Berkeley Earth") en Productie MDI-3, p. 13: "*Clintel is een lobbyorganisatie in expert-vermomming*", concludeert Jan Paul van Soest. "*Ze doen alsof ze vanuit kennis en wetenschap een ander geluid brengen. Ze vermommen zich als expert en afficheren zich ook als wetenschapper. Er staan bijvoorbeeld honderden wetenschappers onder hun manifest, maar geen daarvan is klimaatwetenschapper. Ze misbruiken hun wetenschappelijke titel om uitspraken te doen over een vakgebied waar ze van toeten noch blazen weten. Ze doen dat met het oogmerk om klimaatbeleid onderuit te halen.*"

¹¹ Productie MDV-6.

¹² Productie MDV-19, selectie van Twitterberichten van Stichting Milieu en Mens.

9. Al met al miskennen beide partijen dat klimaatverandering een gevaar en bedreiging vormt voor het leven en welzijn van de Nederlandse ingezetenen. De visie van beide stichtingen staat daarmee haaks op de stand van de klimaatwetenschap en de mondiale politieke consensus over de ernst en het gevaar van de opwarming van de aarde. Hun visie staat ook haaks op de bevindingen van de Hoge Raad in de Urgenda-zaak, waarin de bedreiging van klimaatverandering voor het leven, het welzijn en de woonomgeving van mensen wereldwijd, en ook in Nederland, juist expliciet is vastgesteld.¹³ Milieudefensie c.s. heeft in de hoofdzaak bescherming gevraagd tegen deze bedreiging en in dat verband de rechtsvraag voorgelegd of sprake is van een rechtsschending door Shell.
10. Hoe kwalijk en destructief klimaatontkenning ook is voor het klimaatdebat en het maatschappelijk draagvlak voor adequate klimaatactie, dat is niet het centrale thema van vandaag. Vandaag staan drie vragen centraal, namelijk de vraag of Clintel en M&M ontvankelijk zijn onder het collectief actierecht, de vraag of zij voldoende belang hebben om namens een beweerde achterban te interveniëren in het hoger beroep van Shell tegen het rechtbankvonnis van 26 mei 2021 (het “**Vonnis**”) en tot slot de vraag of de interventie zich verhoudt met de goede procesorde.
11. In de memories van antwoord heeft Milieudefensie c.s. uitgebreid onderbouwd waarom deze drie vragen allemaal ontkennend moeten worden beantwoord en dus ook elk afzonderlijk voldoende grond opleveren voor afwijzing van de door Clintel en M&M gevorderde interventie. Hun interventie voldoet gewoon niet aan de wettelijke vereisten. Zij kunnen daarom geen inbreuk maken op het aan Milieudefensie c.s. toekomende recht om bescherming te vragen tegen een rechtsschending en op het algemene uitgangspunt dat Milieudefensie c.s. haar procedure zonder inmenging van derden zo spoedig mogelijk moet kunnen afwickelen.¹⁴
12. Clintel en M&M hebben werkelijk niets aangevoerd ter onderbouwing van de eigen aannames over de beweerde nadelige gevolgen van het Vonnis. Beide partijen zijn ieder inhoudelijk debat daarover uit de weg gegaan, zowel in rechte als buiten rechte.¹⁵
13. De gekozen aanpak en de standpunten in deze procedure en de publieke uitingen van Clintel en M&M verraden waar het deze organisaties werkelijk om te doen is: zij zijn het er simpelweg niet mee eens dat algemeen belangorganisaties zoals Milieudefensie c.s. zich op basis van artikel 3:305a BW tot de rechter kunnen wenden om bescherming te vragen tegen gevaarlijke klimaatverandering. Zowel Clintel als M&M schrijven ook met zoveel woorden op hun eigen websites dat het hen te doen is om dit soort klimaatrechtszaken te voorkomen.¹⁶

¹³ Hoge Raad 20 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:2006, samenvatting (onder *gevaarlijke klimaatverandering*).

¹⁴ Vgl. par. 31 van de memorie van antwoord van Milieudefensie c.s. op de Interventie van Clintel en par. 57 van de memorie van antwoord van Milieudefensie c.s. op de Voeging van M&M.

¹⁵ Zo blijkt onder meer uit Producties MDI-5 en MDI-6 en Producties MDV-21B en MDV-21D.

¹⁶ Zie onder meer Productie MDI-26, Nieuwsbericht van Clintel, ‘Clintel goes to court’, over de gevraagde inmenging in de Duarte-zaak voor het EHRM, waarin Clintel op p. 3 stelt dat ze op zoek zal gaan naar mogelijkheden om de ‘onfortuinlijke ontwikkeling’ van klimaatzaken tegen te gaan. Zie daarnaast Productie MDV-1, Website M&M op 4 maart 2022, p. 1: “*Ons doel is om te voorkomen dat dit soort klimaatrechtszaken in de toekomst op deze manier gevoerd kunnen worden.*”

14. Clintel en M&M hebben een burgerinitiatief opgetuigd om hun weerstand tegen klimaatbeleid en tegen klimaatrechtszaken voor het voetlicht te brengen. Daar is een tussenkomst of voeging uiteraard niet voor bedoeld. Dat zijn immers geen juridische of feitelijke nadelige gevolgen van het Vonnis.¹⁷ Ik citeer Asser Procesrecht/Van Schaick 2 2022/46:

“De enkele behoefte om een opvatting over de oorzaak of uitslag van de procedure kenbaar te maken of om te voorkomen dat de uitspraak een precedent schept, is niet een belang dat grond kan zijn voor toewijzing van de incidentele vordering.”

15. Milieudefensie c.s. zal nu enkele aanvullende opmerkingen maken ter nadere toelichting op haar reeds gevoerde verweer in deze incidenten.

2. Opmerkingen vooraf: de aanvullende producties van Clintel en het karakter van de algemeen belangactie

16. In dat verband maakt Milieudefensie c.s. eerst enkele opmerkingen over de aanvullende producties die Clintel heeft ingediend. Vier van de negen stukken zijn van de hand van mr. Bergkamp, die hier vandaag ook aanwezig is aan de zijde van Clintel en daarnaast ook M&M heeft geadviseerd. Bergkamp publiceert al sinds het vonnis van de rechtbank in de Urgenda-zaak van 2015 veelvuldig over klimaatrechtszaken en is het hartgrondig oneens met de richting die de rechtbank, uw Hof en de Hoge Raad in dit verband heeft gekozen.¹⁸

17. Ten eerste zijn deze aanvullende producties niet relevant. Zij hebben betrekking op inhoudelijke argumenten die Clintel zou willen voeren als zij zou worden toegelaten tot de hoofdzaak. Het gaat dus niet om een onderbouwing van de voorwaarden voor ontvankelijkheid van Clintel of het belang van Clintel bij interventie.

18. Milieudefensie c.s. constateert ten tweede dat Clintel ook een andere wending geeft aan haar eigen incidentele vordering. Producties 12, 15 en 17 van Bergkamp gaan namelijk (onder meer) over de gestelde ineffectiviteit van het Vonnis, terwijl daar eerder door Clintel met geen woord over is gerept. Sterker nog, in de incidentele vordering beroept Clintel zich juist op beweerde feitelijke gevolgen voor Nederlandse burgers. Die beweerde gevolgen zouden zich volgens Clintel juist voordoen vanwege de effectiviteit van het Vonnis. Maar uit de nieuw overgelegde producties blijkt dat Clintel bij toelating tot de hoofdzaak juist wil betogen dat het Vonnis níet effectief zou zijn. In de woorden van Bergkamp gaat het om “*symboolrechtspraak*”¹⁹ en “*een ineffectief, symbool-vonnis*”.²⁰

¹⁷ Zie par. 29 en 51(g) van de memorie van antwoord van Milieudefensie c.s. op de Interventie van Clintel en par. 31 t/m 44 van de memorie van antwoord van Milieudefensie c.s. op de Voeging van M&M.

¹⁸ Zo blijkt ook uit productie 17 van Clintel, bijlage 2 (p. 18 t/m 25), in het bijzonder het artikel in TGMA 2020, pp. 5-21, ‘Het klimaat arrest van de Hoge Raad – De structuur en functie van een revolutie (genoemd op p. 24), waarin Bergkamp in zijn respons op het Urgenda-arrest van de Hoge Raad argumenten aanhaalt die ook in productie 17 zijn opgenomen.

¹⁹ Aanvullende productie 15 van Clintel, p. 1.

²⁰ Aanvullende productie 17 van Clintel, p. 7, par. 4 onder e.

19. Voor een reactie op de vele juridische en andere inhoudelijke misvattingen in de stukken van Bergkamp bestaat in dit incident geen ruimte. Daarvoor bestaat onvoldoende spreektijd, maar er is inhoudelijk ook geen aanleiding voor, omdat uit deze stukken wederom slechts blijkt dat Clintel het niet eens is met het Vonnis. Zoals gezegd, levert dat geen grondslag op voor een interventie in de hoofdzaak.²¹
20. De standpunten van Clintel en M&M tonen dat zij de aard van de algemeen belangactie miskennen en zich de facto verzetten tegen het bestaan van artikel 3:305a BW. Ook dat levert geen grondslag voor interventie op. Dat licht Milieudefensie c.s. als volgt toe.
21. De essentie van de algemeen belangactie is nu juist dat het een maatschappelijke organisatie is toegestaan algemene belangen te behartigen. Dat wil zeggen belangen die niet individualiseerbaar zijn omdat zij toekomen aan een grotere groep van personen, die diffuus en onbepaald is.²² Het gaat om ondeelbare belangen met zo'n algemeen karakter dat zij een facet vormen van vrijwel ieders bestaan.²³ Precies om die reden kunnen individuele burgers de werkingssfeer van de uitspraak in een algemeen belangactie ook niet uitsluiten. Als onttrekking wel mogelijk zou zijn, dan zou één enkel individu de algemeen belangactie volledig kunnen dwarsbomen. Dat heeft de wetgever niet gewild.²⁴
22. Dat er ook personen bestaan die het niet eens zijn met de algemeen belangactie van Milieudefensie c.s., zoals Clintel bijvoorbeeld lijkt te willen onderbouwen met producties 13 en 18, is daarom irrelevant. Waar het om gaat is dat een rechtspersoon voldoende gelijksoortige belangen moet behartigen, zodat een efficiënte en effectieve rechtsbescherming wordt bevorderd. Volgens de Hoge Raad zijn de belangen van Nederlandse ingezetenen bij het voorkomen van gevaarlijke klimaatverandering voldoende gelijksoortig om in een collectieve actie te behartigen.²⁵ Dat sommige ingezetenen die bescherming niet wensen of een andere opvatting hebben over de wijze waarop die belangen moeten worden beschermd, doet daar niet aan af.²⁶ Sterker nog, een dergelijk vereiste zou de effectiviteit van de collectieve actie in het algemeen belang ernstig aantasten, aldus de rechtspraak.²⁷ Het opkomen voor een algemeen belang vereist dus bij uitstek niet dat iedere Nederlandse ingezetene daarover gehoord moet worden en de algemeen belangorganisatie alleen voor de belangen van Nederlandse ingezetenen kan opkomen als alle Nederlanders of de meeste Nederlanders het daarmee eens zijn. Het gaat hier om het recht van Milieudefensie c.s. om een rechtsvraag voor te leggen en in verband daarmee een rechtsschending te laten beoordelen.²⁸

²¹ Zie par. 14 hiervoor en de daar aangehaalde verwijzingen.

²² Conclusie plv. P-G Langemeijer en A-G Wissink in de Urgenda-zaak, par. 2.4.

²³ Jongbloed, GS Vermogensrecht, art. 3:305a BW, aant. 8.1 (actueel t/m 19 maart 2022).

²⁴ Tekst & Commentaar 2017 art. 3:305a BW (oud), sub 6 p. 2343 en 2344.

²⁵ Hoge Raad 20 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:2006, r.ov. 5.9.2: *“Juist bij milieubelangen zoals de onderhavige is rechtsbescherming door een dergelijke bundeling van belangen bij uitstek efficiënt en effectief”*

²⁶ Zie onder meer Hoge Raad 9 april 2010, ECLI:NL:HR:2010:BK4547 (Clara Wichmann c.s./Staat), r.ov. 4.3.2 en recent Rechtbank Amsterdam 13 juli 2022, ECLI:NL:RBAMS:2022:4035 (FNV & CNV/Temper), r.ov. 4.24.

²⁷ Zie onder meer conclusie P-G Huydecoper van 26 februari 2010, ECLI:NL:PHR:2010:BK5756, par. 10 en conclusie Langemeijer van 9 april 2010, ECLI:NL:PHR:2010:BK4549, par. 3.5 (*“De in het middelonderdeel voorgestelde maatstaf zou het actierecht van artikel 3:305a BW onaanvaardbaar uithollen”*).

²⁸ Conclusie P-G Huydecoper van 26 februari 2010, ECLI:NL:PHR:2010:BK5756, par. 6 t/m 9.

23. Voor de goede orde: Clintel en M&M hebben het recht om het oneens te zijn met de hoofdzaak en zich daarover uit te spreken, maar daarvoor bestaan andere fora en dat recht op vrije meningsuiting vertaalt zich dus niet in een recht op tussenkomst of voeging noch kan dit afbreuk doen aan het recht van Milieudefensie om bescherming te vragen tegen een rechtsschending.
24. Aan productie 13 en 18 komt ook om andere redenen geen of weinig betekenis toe. De verklaringen zoals opgenomen in productie 18, die Clintel ter ondertekening aan mensen heeft voorgelegd, miskent het voorgaande en is ook overigens in vage en misleidende bewoordingen opgesteld. Zo staat in de verklaring dat het Vonnis geen acht slaat op de rechten en belangen van Nederlandse burgers, terwijl de bescherming van die rechten en belangen nu juist de kern van de zaak betreffen. Ten aanzien van productie 13 van Clintel wordt opgemerkt dat het hier gaat om de opvatting van één lid van Milieudefensie in een informeel ledenbulletin. Milieudefensie heeft echter meer dan 110.000 leden en donateurs, zodat niet valt in te zien waarom de individuele opvatting van één lid in dit verband relevant zou zijn. Bovendien is dat informele ledenbulletin geen spreekbuis voor de Vereniging Milieudefensie of haar bestuur.

3. Clintel en M&M zijn niet-ontvankelijk

3.1 Inleiding

25. In de memories van antwoord heeft Milieudefensie c.s. reeds uitgebreid toegelicht dat zowel Clintel als M&M niet-ontvankelijk zijn. In aanvulling daarop alleen nog het volgende.

3.2 De overlegverplichting

26. Twee maanden geleden heeft M&M in reactie op de memorie van antwoord van Milieudefensie c.s. contact gezocht om alsnog overleg te voeren.²⁹ In reactie daarop heeft Milieudefensie c.s. laten weten dat het overlegvereiste van artikel 3:305a BW vraagt om voldoende voorafgaand overleg over het gevorderde zodat dit verzuim niet achteraf kan worden gerepareerd.³⁰ Dit volgt ook uit de parlementaire geschiedenis, waarin staat:

“Deze voorwaarde maakt dat een groepering die dat voorafgaande overleg ten onrechte niet heeft geëntameerd of daaraan ten onrechte niet heeft deelgenomen, niet ontvankelijk is.” (onderstreping toegevoegd, adv.).³¹

27. Milieudefensie c.s. heeft echter aangegeven bereid te zijn om alsnog in gesprek te gaan, en in dat kader verzocht om een inhoudelijke onderbouwing van het door M&M gestelde belang inzake energiegebruik.³² M&M heeft in reactie op de brief slechts gesteld dat zij ten aanzien van de beslissing over emissiereducties *“van mening [is] dat uit het Urgenda-arrest van de Hoge Raad volgt dat de staat hierover beslist, en niet de rechter op vordering*

²⁹ Productie MDV-21A, Brief van 3 januari 2023 van M&M aan Milieudefensie. Identieke brieven werden op dezelfde datum verstuurd aan de andere milieuorganisaties die naast Milieudefensie partij zijn in de hoofdzaak.

³⁰ Productie MDV-21B, Brief van 17 januari 2023 van Milieudefensie c.s. aan M&M, p. 1.

³¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1991-1992, 22 486, nr. 3, p. 21.

³² Productie MDV-21B, Brief van 17 januari 2023 van Milieudefensie c.s. aan M&M, p. 1-3.

van (een) burgerlijke partij(en).”³³ In de Urgenda-zaak lag echter helemaal niet voor of naast de Staat ook private partijen kunnen worden aangesproken op hun eigen bijzondere positie en invloed op gevaarlijke klimaatverandering. De Hoge Raad heeft zich daar dan ook in het geheel niet over uitgelaten. Los daarvan blijkt uit de stelling van M&M wederom duidelijk dat M&M het simpelweg niet eens is met een klimaatrechtszaak tegen een private partij.³⁴ Zoals hiervoor is toegelicht levert dat echter geen belang op bij voeging.³⁵

28. Naast M&M heeft ook Clintel verzuimd een voldoende poging te doen om ‘het gevorderde’ buiten rechte door middel van voorafgaand overleg te bereiken. Ook Clintel heeft, net als M&M, geen feitelijke onderbouwing gegeven voor haar aannames. Beide partijen hebben in hun correspondentie – evenals in hun incidentele vorderingen – slechts een paar vergaande stellingen over de spreekwoordelijke schutting gegooid. Dat is onvoldoende om aan het overlegvereiste van artikel 3:305a BW te voldoen.

3.3 De overige vereisten van artikel 3:305a BW

29. Ten aanzien van de overige vereisten van artikel 3:305a BW geldt nog het volgende. Clintel en M&M beroepen zich op beweerde, maar niet-onderbouwde, hypothetische, en toekomstige indirecte gevolgen van het Vonnis voor Nederlandse burgers. Het gaat dan om gestelde energiebelangen, maar die zijn onvoldoende gelijksoortig om in een collectieve actie te behartigen, zoals in de memories van antwoord is toegelicht. Ook zijn deze belangen onvoldoende gewaarborgd door Clintel en M&M.³⁶ Ook dat is reeds uitgebreid toegelicht.

30. Zonder onderbouwing, die ontbreekt, kan ook niet worden vastgesteld of en hoe Clintel in deze zaak in lijn met haar statuten opkomt voor “*het beschermen van milieu en klimaat*” en/of “*het bevorderen van rationeel en gebalanceerd milieu- en klimaatbeleid*”.³⁷

31. Al met al geldt dat Clintel noch M&M kan kwalificeren als algemeen belangorganisatie, althans dat zij daartoe onvoldoende hebben gesteld of onderbouwd in het licht van de verweren van Milieudefensie c.s.

4. Individuen zijn niet-ontvankelijk c.q. hebben geen belang

32. Clintel stelt ook nog op te komen voor zeven individuen. Clintel heeft nog steeds niets gesteld over de specifieke omstandigheden van deze personen, zodat ook niet kan worden vastgesteld of deze personen enig belang kunnen hebben bij interventie. De als productie 18 door Clintel overgelegde volmachten zijn slechts steunverklaringen, waarin deze personen onder meer stellen dat Clintel zou voldoen aan de eisen van artikel 3:305a BW. Dergelijke verklaringen hebben geen relevante betekenis. De interventie namens deze

³³ Productie MDV-21C, E-mail van 17 januari 2023 van M&M aan Milieudefensie c.s.

³⁴ Dit blijkt eveneens duidelijk uit de Voeging van M&M, par. 7-8, 9-10, 13-14, 18, 23. Zie in dit verband ook Productie MDV-21D, Brief van 23 januari 2023 van Milieudefensie c.s. aan M&M, p. 1.

³⁵ Zie par. 14 hierboven en de daar aangehaalde verwijzingen.

³⁶ Zie par. 21 van de memorie van antwoord van Milieudefensie c.s. op de Interventie van Clintel en par. 3 en 26 van de memorie van antwoord van Milieudefensie c.s. op de Voeging van M&M.

³⁷ Zie par. 19 van de memorie van antwoord van Milieudefensie c.s. op de Interventie van Clintel.

burgers ligt daarom reeds voor afwijzing gereed. Voor het overige gelden alle inhoudelijke verweren tegen de interventie van Clintel evenzeer voor de gevorderde interventie van Clintel namens deze zeven personen.

5. Er is niet voldaan aan de vereisten van artikel 217 Rv

5.1 Inleiding

33. Uit het voorgaande volgt dat Clintel en M&M, alsmede de individuen waarvoor Clintel stelt op te komen, niet-ontvankelijk moeten worden verklaard. Voor zover één of meer partijen wel ontvankelijk zou zijn, geldt dat niet is voldaan aan de vereisten voor tussenkomst of voeging.

5.2 Geen tussenkomst omdat niet is gebleken van een eigen vordering

34. Voorop staat dat geen sprake kan zijn van tussenkomst, nu niet is gebleken van een eigen vordering die één van de eiseressen in het incident tegen Milieudefensie c.s. en/of Shell zouden willen instellen.³⁸

5.3 Geen voeging omdat de standpunten van Clintel en M&M onverenigbaar zijn met die van Shell

35. Er kan ook geen sprake zijn van voeging. Ten eerste geldt dat een gevoegde partij niet zelfstandig de omvang van de rechtsstrijd tussen partijen in de hoofdzak kan uitbreiden. Dit is een consequentie van het grievenstelsel en de twee-conclusieregel.³⁹ Ten tweede geldt dat een gevoegde partij geen stellingen kan innemen die onverenigbaar zijn met die van Shell. De essentie van een voeging is nu juist dat een partij binnen de rechtsstrijd argumenten kan aanvoeren ter ondersteuning van één van de procespartijen, in dit geval Shell.⁴⁰

³⁸ Zie hoofdstuk 5.1 van de memorie van antwoord van Milieudefensie c.s. op de Interventie van Clintel. Uit par. 4.2 jo. 4.4 van de Interventie van Clintel blijkt overigens ook dat Clintel erkent dat voor tussenkomst een eigen vordering nodig is, maar dat Clintel niet van plan is een eigen vordering in te stellen. Rechtbank Zeeland-West-Brabant 22 december 2022, ECLI:NL:RBZWB:2022:7902, r.ov. 4.1 en 4.2 met verwijzing naar recente jurisprudentie van Hof Arnhem-Leeuwarden en Hof 's-Hertogenbosch en Hof Arnhem-Leeuwarden 28 februari 2023, ECLI:NL:GHARL:2023:1752, r.ov. 3.3. Zie verder Fernhout, Sleutel tot het burgerlijk procesrecht, editie april 2022, p. 186: *“De tussenkomende partij zal bovendien moeten aangeven wat gevorderd gaat worden en van welke partij.”* Rueb, Gras, Hendrikse & Jongbloed, Compendium van het burgerlijk procesrecht 2012/8.6.2: *“bij tussenkomst komt daar wel bij dat er voldoende duidelijkheid moet bestaan over de eigen vordering die tegen eiser en/of gedaagde zal worden ingesteld.”* En De Folter, Sdu Commentaar Burgerlijk procesrecht, artikel 217 Rv (januari 2022), onder 3: *“Tussenkomst is slechts toelaatbaar indien de interveniënt kan aantonen dat hij beschikt over een eigen zelfstandig recht, dat hij ook in een afzonderlijk geding geldend kan maken.”*

³⁹ Zie par. 28 en par. 40-41 van de memorie van antwoord van Milieudefensie c.s. op de Interventie van Clintel en par. 53 - 55 van de memorie van antwoord van Milieudefensie c.s. op de Voeging van M&M. Vgl. conclusie Langemeijer van 9 april 2010, ECLI:NL:PHR:2010:BK4549, par. 2.11 en 2.12.

⁴⁰ Zie conclusie P-G Huydecoper voor het arrest Zeedijk/Heineken, ECLI:NL:PHR:2012:BW9067, par. 14 t/m 16: *“Bij voeging is het immers nu juist de bedoeling van het rechtsinstituut, dat de voegende partij met haar stellingen en vertogen het standpunt ondersteunt dat door de partij aan wier zijde de voeging plaatsvindt, wordt verdedigd. [...] Als een partij zich voegt [...], wordt daarmee immers beoogd dat de rechter het standpunt van die laatste partij zal laten zegevieren – en niet dat een zelfstandig oordeel wordt verkregen over het standpunt dat de gevoegde partij verdedigt.”*

36. In het geval van Clintel geldt dat de belangrijkste reden van haar voeging is dat de rechtbank zich niet zou hebben gebaseerd op de best beschikbare wetenschap. Dat is onjuist, maar zou ook een uitbreiding van de rechtsstrijd zijn en het is ook direct in strijd met de standpunten van Shell om de belangrijkste bevindingen uit de klimaatwetenschap te betwisten. Om die reden heeft Shell zich ook verweerd tegen een voeging van Clintel.
37. Voor wat betreft de voeging van M&M geldt dat haar centrale gedachte is dat het Vonnis effectief zal zijn in het omlaag brengen van de mondiale emissies en het versnellen van de mondiale energietransitie.⁴¹ Die gedachte staat echter haaks op één van de centrale pijlers van het hoger beroep van Shell, namelijk Shell's betoog dat de klimaataanpak en energietransitie helemaal niet gebaat is bij het Vonnis omdat anderen de positie van Shell zullen innemen en er dus geen verandering zal plaatsvinden. Dit maakt dat ook de grondslag voor de voeging van M&M haaks staat op de argumenten van de partij aan wiens zijde M&M zich wil voegen. Bovendien kunnen ook de argumenten van M&M niet los worden gezien van ook haar ontkenning van de ernst en urgentie van het klimaatprobleem.⁴² Ook dat is strijdig met de stellingname van Shell. Voor een voeging is dan geen plaats.

5.4 Geen belang bij voeging wegens het ontbreken van nadelige gevolgen

38. Bovenal geldt dat Clintel en M&M in het geheel hebben verzuimd enige feitelijke onderbouwing te geven voor de door haar gestelde nadelige gevolgen van het Vonnis. Daar staat tegenover dat Milieudefensie c.s. in haar memories met gezaghebbende bronnen heeft onderbouwd dat de door Clintel en M&M gestelde energiebelangen juist worden gediend met het Vonnis.⁴³ Werkelijk alle gezaghebbende instanties erkennen dat de duurzame energietransitie die hoort bij het vervullen van het Parijs Akkoord, tevens een randvoorwaarde is voor het kunnen (blijven) veiligstellen van toegang tot betaalbare energie en het realiseren van duurzame economische en sociale ontwikkeling, ook in Nederland.⁴⁴
39. Het gaat in de hoofdzaak bovendien om een vordering tot bescherming tegen de ernstige risico's van klimaatverandering, waarvan vaststaat dat dat die het recht op leven en het

⁴¹ Zie par. 31 van de Voeging van M&M: *"Shell heeft in eerste aanleg, en ook weer in hoger beroep, betoogd dat toewijzing van de vorderingen van Milieudefensie slechts haar concurrenten in de kaart speelt. M&M volgt hier echter de rechtbank die al in 4.4.50 Vonnis oordeelde dat: 'andere scenario's, waarin ook andere olie- en gasbedrijven hun investeringen in olie- en gas beperken, vrijwillig, gedwongen of omdat aandeelhouders zich terugtrekken, of vanwege het beschikbaar komen van wereldwijde duurzame methodes van energieopwekking, in het streven om aan de doelstellingen van het Akkoord van Parijs te voldoen.'"* Dit is slechts een deel van het citaat uit het Vonnis, maar waar het op neerkomt is dat M&M hier de bevindingen van de rechtbank onderschrijft.

⁴² Producties MDV-6 en MDV-19.

⁴³ Zie par. 50-51 van de memorie van antwoord van Milieudefensie c.s. op de Interventie van Clintel en par. 46-51 van de memorie van antwoord van Milieudefensie c.s. op de Voeging van M&M.

⁴⁴ Zie onder meer par. 51 van de memorie van antwoord van Milieudefensie c.s. op de Interventie van Clintel en de daar aangehaalde bronnen. Zie ook par. 47 t/m 52 van de memorie van antwoord van Milieudefensie c.s. op de Voeging van M&M en de daar aangehaalde bronnen.

recht op een ongestoord gezinsleven in gevaar brengen, zoals uw Hof en de Hoge Raad in de Urgenda-zaak reeds hebben vastgesteld.⁴⁵

40. In de Urgenda-zaak is eveneens vastgesteld dat naarmate langer wordt gewacht met de noodzakelijke emissiereducties, deze enkel ingrijpender en duurder zullen worden.⁴⁶ Daarnaast zullen de risico's en schade navenant toenemen met iedere verdere opwarming.⁴⁷ Dit geldt in het bijzonder in het geval van overschrijding van de temperatuurdoelstelling van het Parijs Akkoord. In die doelstelling ligt nu juist besloten dat de verwachte risico's en schade onoverkomelijk en ondragelijk zullen zijn in geval van overschrijding, mede omdat de mogelijkheden voor adaptatie dan ook aanzienlijk beperkt zijn.^{48,49}

41. Gelet op de ernstige gevolgen en risico's is het voorkomen van gevaarlijke klimaatverandering essentieel voor het leven en welzijn van mensen, aldus ook de VN Special Rapporteur on Human Rights and the Environment.⁵⁰ Hij stelt vast (vertaald vanuit het Engelstalige origineel): *"Klimaatverandering heeft vandaag de dag een grote impact op een groot aantal mensenrechten en zou in de toekomst een catastrofaal effect kunnen hebben als er niet onmiddellijk ambitieuze maatregelen worden genomen. Tot de mensenrechten die worden bedreigd en geschonden behoren het recht op leven, gezondheid, voedsel, water en sanitaire voorzieningen, een gezond milieu, een adequate levensstandaard, huisvesting, eigendom, zelfbeschikking, ontwikkeling en cultuur."*⁵¹

42. Het voorgaande maakt dat Clintel noch M&M heeft aangetoond dat er nadelige gevolgen zijn die voldoende belang opleveren om zich te mengen in de hoofdzaak.

5.5 Geen belang bij voeging wegens het ontbreken van een direct en concreet belang

43. Ten slotte geldt dat de niet onderbouwde en onaannemelijke nadelige gevolgen die door Clintel en M&M zijn gesteld hoe dan ook onvoldoende concreet en te ver verwijderd zijn van de hoofdzaak om een belang bij voeging op te leveren.

44. Bij het belangvereiste moet het gaan om een bijzonder belang, in die zin dat het belang zich dient te onderscheiden van het belang van iedere willekeurige derde die het wel of

⁴⁵ Hoge Raad 20 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:2006, onder meer r.ov. 4.2 en 5.6.2.

⁴⁶ Zie de Hoge Raad in de Urgenda-zaak, r.ov. 7.4.3: *"Ieder uitstel van de vermindering van de uitstoot betekent dus dat de vermindering van de uitstoot in de toekomst steeds omvangrijker zal moeten zijn om het uitstel zowel in tijd als in omvang te kunnen goedmaken. Dat betekent dat bij ieder uitstel van de vermindering van de uitstoot, de later te nemen reductiemaatregelen in beginsel in toenemende mate ingrijpender en kostbaarder moeten worden om het beoogde resultaat te bereiken, en ook riskanter zullen zijn."*

⁴⁷ Productie MDI-21B en Productie MDV-17B, IPCC AR6 WGII, Headline Statements, B.4.

⁴⁸ Productie MDI-21B en Productie MDV-17B, IPCC, persbericht van 28 februari 2022 bij AR6, Working Group II, p. 1 en IPCC AR6 WGII, Headline Statements, onder B.6.

⁴⁹ Productie MDI-21B en Productie MDV-17B, IPCC AR6 WGII, Headline Statements, onder C.3. Zie ook B.1: *"The rise in weather and climate extremes has led to some irreversible impacts as natural and human systems are pushed beyond their ability to adapt (high confidence)."*

⁵⁰ Productie MDI-27 en Productie MDV-23, United Nations Human Rights Special Procedures, *Safe Climate, A report of the Special Rapporteur on Human Rights and the Environment*, 8 april 2019, p. 2 (summary).

⁵¹ Ibid, p. 18, par. 26. Zie p. 26, par. 55 en p. 32, par 72 over de mensenrechtelijke verplichtingen van bedrijven in relatie tot klimaatverandering.

niet eens is met een rechtszaak tussen anderen of een derde die eventueel gevolgen kan ondervinden van de rechtsontwikkeling vanwege een uitspraak. Het is dan ook vaste rechtspraak van de Hoge Raad dat dergelijke indirecte gevolgen onvoldoende eigen belang opleveren bij voeging.⁵² Zie in dit verband verder Asser Procesrecht/Van Schaick 2 2022/46:

“Het belang dat art. 217 Rv eist, kan worden geconcretiseerd door de eis dat de interveniënt zozeer bij de rechtsverhouding tussen de procespartijen is betrokken dat hij er belang bij heeft (a) dat beslissingen in de procedure tussen deze partijen ook jegens hem gezag van gewijsde hebben; en (b) dat die beslissingen luiden in het voordeel van de partij aan wier zijde hij zich voegt.”

45. Van een dergelijk direct en concreet belang is in dit geval niet gebleken.

46. Er zijn ten eerste geen directe nadelige juridische gevolgen voor Nederlandse ingezetenen. Een vonnis in een bepaalde zaak bindt immers slechts degenen die daarbij partij geweest zijn en niet ook derden.⁵³ Het Vonnis brengt dus geen juridische verplichtingen met zich voor individuele Nederlandse burgers. Het Vonnis brengt evenmin directe feitelijke nadelige gevolgen voor burgers met zich mee. De enige consequentie van het Vonnis is dat Shell via haar concernbeleid de CO₂-emissies van de internationale Shell Groep moet reduceren. Het Vonnis laat daarbij de vrijheid aan Shell om te beslissen hoe en waar zij dat doet.⁵⁴ Die reductiebijdrage van Shell is nodig om de mondiale klimaataanpak en de daarbij behorende duurzame energietransitie succesvol te kunnen laten verlopen.

47. Zoals hiervoor in hoofdstuk 5.4 toegelicht, dient dit niet alleen ter bescherming van mensenrechten, maar ook de energiebelangen en sociaaleconomische belangen van iedereen in de wereld, ook in Nederland.

48. Op basis van de standpunten van Clintel en M&M is daarom duidelijk dat het deze partijen louter te doen is om zich verzetten tegen de reikwijdte van de algemeen belangactie, tegen klimaatrechtszaken, tegen klimaatbeleid in lijn met het Parijs Akkoord en tegen de daarmee verband houdende noodzakelijke duurzame energietransitie. Maar dat zijn algemene opvattingen die geen belang bij voeging opleveren en die geen afbreuk doen aan de algemeen belangactie, zoals hiervoor ook al is toegelicht.

⁵² Zie par. 51(a) van de memorie van antwoord van Milieudefensie c.s. op de Interventie van Clintel en par. 48 van de memorie van antwoord van Milieudefensie c.s. op de Voeging van M&M, alsmede de daar genoemde conclusie van A-G Wesseling-van Gent van 19 februari 2021, ECLI:NL:PHR:2021:154, par. 2.14 – 2.18. Zie ook de conclusie van A-G Van Peurseem voor het arrest Tennet/ABB, par. 2.9: *“Belangrijker lijkt mij dat de voegingsregeling aan een derde die niet rechtstreeks bij het geding betrokken is – een derde die misschien nog het best gekenschetst kan worden als een soort ‘amicus curiae’ – de mogelijkheid zou gaan bieden om, eventueel ook tegen de wil van (één van) de oorspronkelijke procespartijen in, als procespartij aan het geding deel te nemen. Een dergelijke ruime toelatingsregel is niet gewenst.”*

⁵³ Vgl. Rueb, Gras, Hendrikse & Jongbloed, Compendium van het burgerlijk procesrecht 2012/8.6.2, onder a: *“[...] een in een bepaalde zaak gewezen vonnis slechts hen bindt die daarbij partij geweest zijn en niet derden (art. 236 Rv). Voor derden is er in beginsel niet meer dan de hiervoor vermelde precedentwerking. De partij die wil voegen zal dus niet in het algemeen kunnen stellen, dan van het vonnis in het aanhangig geding benadeling van zijn rechtspositie te duchten is als er niet een bijzondere juridische band tussen hem en een van procespartijen is.”*

⁵⁴ Zie par. 29 en par. 51(d) en (g) van de memorie van antwoord van Milieudefensie c.s. op de Interventie van Clintel en par. 33 - 44 van de memorie van antwoord van Milieudefensie c.s. op de Voeging van M&M

6. Strijd met de goede procesorde

49. Voor zover bovenstaande materiële afweging niet reeds leidt tot afwijzing van de incidentele vorderingen, geldt dat een processuele afweging op grond van de goede procesorde alsnog moet leiden tot afwijzing.

50. In de memories van antwoord heeft Milieudefensie c.s. toegelicht welke bijzondere feiten en omstandigheden daarbij een rol spelen.⁵⁵ Milieudefensie c.s. vraagt in aanvulling daarop nog aandacht voor:

- de procesopstelling van Clintel en M&M, waaronder:
 - het gebrek aan voorafgaand overleg over het gevorderde;
 - het gebrek aan enige inhoudelijke feitelijke onderbouwing van stellingen. Dit is extra verwijtbaar omdat de processtukken in de hoofdzaak gewoon openbaar zijn;
 - het feit dat beide partijen hun beweerde achterban verkeerd voorlichten over de belangen die reeds in deze procedure zijn betrokken;⁵⁶
 - het feit dat partijen heimelijk lijken samen te werken, wat de behandeling van deze incidenten reeds kostbaarder en tijdrovender heeft gemaakt dan nodig, en in geval van toelating nog kostbaarder en tijdrovender zal maken;⁵⁷
 - het feit dat beide partijen zonder rechtvaardiging hebben gekozen om zich op het laatst mogelijke moment in de hoofdzaak te willen mengen;
 - het gebrek aan transparantie van partijen over de belangen die zij behartigen en de feitelijke activiteiten die daartoe worden ondernomen;
- ten slotte geldt dat interventie ook in strijd is met de goede procesorde omdat de door Clintel en M&M genoemde onderwerpen en belangen deels al een integraal onderdeel vormen van de rechtsstrijd in hoger beroep, en voor het overige geen onderdeel meer kunnen vormen van het hoger beroep. Dit geldt bijvoorbeeld voor de klimaatwetenschap en de daarop gebaseerde internationale politieke consensus. Inhoudelijk bestaat daar ook geen aanleiding voor.

51. In verband met het voorgaande en hetgeen reeds in de memories van antwoord is aangevoerd, moet deze belangenafweging in het nadeel van Clintel en M&M uitvallen.

7. Conclusie en verzoek aan uw Hof

52. We komen tot een afronding. Op basis van alle feiten en omstandigheden is duidelijk dat Clintel en M&M geen belangenorganisaties zijn die zich ten behoeve van Nederlandse burgers kunnen mengen in de hoofdzaak. Het betreft simpelweg organisaties die een belang willen construeren om hun eigen – op verkeerde aannames berustende en niet onderbouwde – opvattingen in de hoofdzaak voor het voetlicht te brengen.

⁵⁵ Hoofdstuk 5.3 van de memorie van antwoord van Milieudefensie c.s. op de Interventie van Clintel en hoofdstuk 4.2 van de memorie van antwoord van Milieudefensie c.s. op de Voeging van M&M.

⁵⁶ Zie o.m. par. 19 en 51(c) van de memorie van antwoord van Milieudefensie c.s. op de Interventie van Clintel en par. 2, 16 en 27 (noot 33) van de memorie van antwoord van Milieudefensie c.s. op de Voeging van M&M.

⁵⁷ Zie de memorie van antwoord van Milieudefensie c.s. op de Voeging van M&M, par. 11, 12 en 58(vi). Zie ook aanvullende producties MDI-29 en MDV-24.

53. Milieudefensie c.s. concludeert tot afwijzing van de incidentele vorderingen en veroordeling van Clintel en M&M in de kosten. Zij verzoekt uw Hof daarbij te bepalen dat het tussenarrest uitvoerbaar bij voorraad wordt verklaard. Voor zover nodig verzoekt Milieudefensie c.s. uw Hof op basis van artikel 209 Rv te bepalen dat de verdere behandeling van de hoofdzaak na het tussenarrest niet hoeft te wachten op de verdere behandeling van het incident in het geval Clintel en/of M&M een rechtsmiddel zouden aanwenden tegen deze afwijzing.